

**(Nem csak aktuális) kérdések a vallási közösségek jogalanyiságával
kapcsolatban
SCHANDA BALÁZS**

A vallásszabadság mindenkit megillet, a vallási közösségek jogállása tekintetében azonban nincs egységes európai modell: míg egyes országok egy-egy államegyház számára biztosítanak sajátos jogállást, másutt csak egyesületeként ismerik el a vallási közösségeket, ismét másutt pedig eltérő jogi kategóriákba sorolják a különböző vallási közösségeket. A vallási közösségek számára biztosított jogi keretek alapvető vonásaikban térnek el a kontinentális Európa különböző országaiban (a common law országok megoldásai gyökereikben térnek el). Egyes országok alapvetően egyesületi jellegű jogi személyiséget kínálnak (így Franciaország), míg mások egy kitüntetett egyházat államegyháznak ismernek el, míg mások magánjogi jogi személyiséghez juthatnak (így Dánia). Közép-Európában kifejezetten gyakori, hogy eleve két csoportba sorolják a vallási közösségeket, az alsó csoport vagy egyesületi jellegű (Németország), vagy egy sajátos, a vallási közösségek számára biztosított státuszt nyerhet (Ausztria, Csehország, Románia), míg a nagyobb, régebb óta működő közösségek, melyek esetleg tartalmi követelményeknek is megfelelnek, kitüntetett (Németországban közjogi) elismerést nyerhetnek. Közép-Európa országait áttekintve az alábbi megfigyeléseket tehetjük:

- **Minden térségbeli állam a vallási közösségek számára sajátos státuszt biztosít.**
- **Számos országban a jogállás kétszintű.**
- **A vallási közösségek számára biztosított jogi státuszról általában kormányzati szerv dönt.**
- **A nyilvántartásba vétel feltételei – Szlovákia kivételével – viszonylag könnyen teljesíthetőek.**
- **A vallási közösségek sajátos/más/több joggal-jogokkal rendelkeznek, mint az egyesületek.**

Bár a vallás szabad gyakorlásáról szóló 1895. évi XLIII. törvénycikk egyéni jogként elismerte a hit vagy vallás szabad választásának és – a törvények valamint a közkerkölciség kívánalmainak korlátai között – kifejezésének szabadságát, a „nyilvános közös isteni tisztelet joga” csak a törvényesen elismert vallásfelekezetek joga volt. A törvény különbséget tett *bevett és törvényesen elismert vallásfelekezetek* között, fenntartva az előbbieket történelmileg kialakult jogi helyzetét. Ebben változás a II. világháború után következett be, a „bevett és az elismert vallásfelekezetek között az elismert vallásfelekezetek hátrányára fennálló különbségek megszüntetéséről” szóló 1947. évi XXXIII. törvénycikk elfogadásával, gyakorlatilag az elismert felekezetek szintjén teremtve meg a felekezetek jogegyenlőségét. A javaslat miniszteri indokolása szerint elégséges az, hogy az államhatalom a vallásfelekezetek elismerésekor hitelveiket és szervezeti szabályzatukat megvizsgálja, és amennyiben az nem ütközik a törvényekkel és a közrenddel, jóváhagyja (mely jóváhagyást később vissza is vonhat). Mivel a komoly ellenőrzéssel járó elismerési eljárást a törvényhozó elégségesnek ítélte, úgy döntött, hogy nem indokolt az, hogy egyes felekezetek nagyobb jogvédelmet élvezzenek, míg mások működésével szemben az állam korlátozásokat érvényesítsen.

Az 1990. évi IV. törvény szerint egyházat *azonos hitelveket követők, vallásuk gyakorlása céljából* hozhattak létre. A korábbi kormányzati elismerést a bíróság által végzett

nyilvántartásba vétel váltotta föl, mely merőben tisztán eljárás lett. A célzott vallási tevékenység nem lehetett az Alkotmánnyal ellentétes és nem ütközhetett törvénybe: az alapítóknak erről nyilatkozniuk kellett. Ezen túlmenően a nyilvántartásba vételnek csak formális követelményei voltak. Az „egyház” tehát a jogi személyek önálló, sajátos típusa lett, melyet elsősorban rendeltetése, másodsorban egyes – alább részletezett – jogosítványai különböztettek meg a többi, állampolgárok által létrehozható szervezet-típustól.

Az Országgyűlés által a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló, 2011. július 11-én elfogadott 2011. évi C. törvényt az Alkotmánybíróság közjogi érvénytelenséget okozó eljárási hibák miatt megsemmisítette, illetve úgy rendelkezett, hogy a még hatályba nem lépett rendelkezések nem lépnek hatályba. Az Országgyűlés 2011. december 30-án, a nyáron elfogadott törvénnyel szinte megegyező tartalommal alkotta meg a 2011. évi CCVI. törvényt, melynek rendelkezései 2012. január 1-én hatályba is léptek. A közösségi vallásgyakorlás számára a jövőben a magyar jogrendszer két, elnevezésében és jogaiban eltérő jogi formát kínál fel: a törvény egy könnyebben elérhető, „alapcélként vallási tevékenységet végző egyesület” (a továbbiakban: vallási egyesület) kategóriára utal, és egy erőteljesebb jogokkal körülbástyázott, nehezebben elérhető „egyház” kategóriát szabályoz.

Önmagában a kétszintű jogállás nem értékelhető: elképzelhető, hogy a különböző kategóriákba tartozó közösségek között csak szimbolikus eltérések maradnak, de elképzelhető az is, hogy lényeges különbségek jönnek létre. A 2011-es szabályokhoz képest a 2013-ban átalakított szabályok a vallásszabadsághoz kapcsolódó jogok tekintetében az egyes, egyházakat, illetve vallási tevékenységet végző szervezeteket megillető jogok tekintetében nem hagy érdemi eltérést – a támogatások és az állami intézményekkel történő együttműködés tekintetében azonban lényeges eltérések vannak. A vallási tevékenységet végző szervezet megfelelő keret a közösségi vallásszabadság számára, ha alapjogi szempontból nem alakul ki hátrányos megkülönböztetés. Más kérdést jelentek az egyházak társadalmi jelenlétét előmozdító jogok, kedvezmények és támogatások: ezek tárgyilagos mérlegelés alapján ésszerű keretek között fenntarthatóak egy szűkebb kör, az elismert egyházak számára.

Úgy tűnik, hogy azon országokban, ahol vallási közösségek elvben azonos jogokat élveznek, rejtett módon is kialakulhat egy fajta kétszintű jogállás, akár az egyházakkal kötött megállapodások, akár tényleges különbségek figyelembe vétele nyomán. Általában azon országokban, ahol a vallási közösségek jogi helyzetének rendezése nem rögtön a kommunista rendszer összeomlása után született meg, hanem később (Csehország, Románia – kivétel Szlovénia) a kifejezetten kétszintű szabályozás jött létre, míg a korai szabályozások (Lengyelország, Magyarország) a vallási közösségek egyenjogúságát rögzítették, és utóbb a gyakorlat cizellálta helyzetet. Az egyházi jogállás kérdése mögött magyar állami egyházjog egészére tekintve a részletszabályok alakulása alapvetően szerves fejlődést mutat az elmúlt 25 évben.